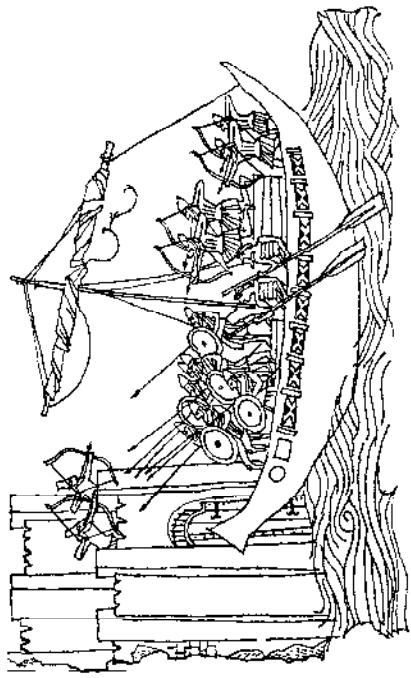

Etiópia Perzia ellen

Ezalatt Szüénnél körtül már véglegesen bezártult az etiőp sereg ostromgyűrűje: szorításban úgy vergődött, a város, akár a hálóba került hal. Oroondatesz idejükben meg tudta, hogy az etiőpok veszedelmes gyorsasággal közelednek, és a vízesésekkel elhagyva, egyencst Szüénnél felé török előre. Sikerült is náltuk egy gondolattal korábban érkeznie. Nyomban bevonult a városba, bezártta a kapukat, megrakta a falakat fájzokkal, nehéz fegyverzetű katona-sággal és kilönléle hadigépekkel, s ílyen előkészülletek után nyugodtan várta, mi fog történni.

Az etiőpok királyát, Húdaszpészt még jókor távolság vásztotta el Szüéncről, amikor kémi jelentették, hogy a perzsa csapatok útra keltek, meg akarják szálni a várost. Erről kezdve erőretét menetben haladt tovább seregével, hogy megelőzze és harcra kényszerítse az ellenséget, de késön ért oda. A város

alá vonult hát, és letelepítette katonáit körben a falak mentén. A születéni mezőket egészen ellepte a harcosok, a fegyverek és a különfél állatok nemszámlálhatatlan sokasága. Aki végignézett rajuk, joggal tarthatta legyőzhetetlennek az ostromlókat.

A felderítésre kiküldött tülimítmény itt csatlakozott a királyhoz. Hűdaszpész szeme örömmel pihent meg. Theogenészben és Kharikcián, mikor emberei előbe vezettek a foglyokat: mindjárt jöindulat ébredt benne a két fiatal iránt, mintha a telcén belül egy titkos hang megsígta volna, hogy voltaképpen hozzá tartoznak. De még jobban megörvendezte a királyt a kedvező elközel — mert ennek tekintette a foglyok érkezését.

— Mily sokat mond — kiáltott fel —, hogy első zsákmány-éppen ellenséges foglyokat juttatnak hozzáink az istenek, ráadásul bilincsbe verve!

Majd horzáfzette:

... Ök kerültek először a kezünkbe, ök a háború első ajándéka, tehát mindenketőjüköt még kell űriznünk a győzelmi áldozat napjáig. Akkor Etiópia törvényei szerint a fiút is, a leányt is feláldozzuk istencink olárára.

A felderítő-csapat tagjait gázdagon megjárda, és meg-
hagyta, hogy vezessék a foglyokat a málhás-osztogokhoz. Óri-
zetiükre csupa görögül is beszélő katonákat rendelt. A két fiatal
— a király parancsához lárva — fokozott gondoskodással vették
körül. Töje-vajba fürörszöttek, a legkisebb szennytől is óvatá-
köt — egyszóval mindenketőjüket már most úgy kezeltek, mint
kiszemelt áldozatot. Hűdaszpész arról is intézkedett, hogy szed-
jék le eddigi bálineket, és cseréljék fel aranybálinekkel. (Az
etiópok ugyanis az aranyat használják fel minden olyan céllá,
amelyre más nélkül a vasat.) A parancsot teljesítetnek is. Mivelatt
az őrök leoldották régi kötelekeiket, a két fiatal azt hitte, hogy
szabadsgurukat adják vissza nekik. Rövidesen azonban kiderült,
mennyire tévedtek, s amint új, aranykötelekeiket rújuk erősítet-
ték, Theogenész keserű mosolyjal jegyezte meg:

— Ez aztán nagyszerű változás! Ime, mily hallatlanul ember-

séges hozzáink a sors! Lárn, vas helyet aranyat ajándékoz cse-
rébe! Hat itt, a börtönben vár ránk a meggazzdagodás! Fogoly
létiinkre valóban öriási megrisztelétes!

Kharikcia is elmosolyodott, de nyomban figyelmeztette Theogenészet, mit ítérték az isteni jóslatok, emlékezetébe idézte kecsesgető kilátásait, és ígykerzett szercmesét jobb keddre hangolni ...

A támadás elején Hűdaszpész abban reménykedett, hogy első rohamról beveheti Szüűncét, falai, erődítetleneyei ellenére is. A védők azonban derekasan helytálltak, könnyen visszaverték esapait, sőt, gyűrűs és sértő meggyezésekkel illítétek az ostromlókat. Hűdaszpész hosszán vette tudomásul, hogy a szűűnéiek nem hódoltak meg önként és azonnal, hanem ellenállásra szánták el magukat. Úgy döntött, hogy nem feccséri az idejét kírhezítéssel, de nem kísérletzik ostromgépekkel sem, hiszen ezek csak az ellenség elenyészően csökély hánynadát semmisít-
hetik meg. Ehelyett arra gondolt, hogy hatalmas, áttörhetően ostromművet épít, s akkor egy csapásra elpusztíthatja az egész várost, összes védőjével együtt.

Azzal kezdte, hogy a falat körben részekre osztotta fel, minden tiz öhnyi szakaszhoz tiz katonát állított, és meghagyta, hogy ássanak minél szélebb és mélyebb árokot. A harcosok közül néhányuk ástak, mások elhordták a kiásott földet, s ebből a harmadik csoport magas töltést emelt a bekerített város falaival szemben. A munkalakatok senki sem zavarta, senki sem próbálta meggyárolni az építést. Az ostromlotrák nem mertek kitörni a hatalmas etióp szeregre, s azt is látták, hogy nyilvesszőikkel sem érhetnek célit, mert az előrelátó Hűdaszpész a falaktól olyan meszcs hírattat a töltést, ahol emberei már kívül estek a védők lövödékeinck hatótávolságán. Hala a sok tizezrenyi dolgos kéz szorgos igyekezének, a földmunkák hihetetlenül gyorsan fejeződtek be. A király ekkor tüstént más munkákra vezényelte embereit. A körbefutó töltés egyik helyén, néhány önyi széles részen meghagyatta a talaj régi szintjét, s töltést sem emelteett.

Most a nyílás két szélétől kezdve két párhuzamos töltést épített a Nilus medréig, melyek — az alacsonyan elterülő síkáig felől a folyó magasabban fekvő partjáig — állandóan emelkedtek. Az egész, Sziiénét a Nilussal összekötő, végig néhány ői széles építmény nagyon hasonlított az athéni Hosszú Falakhoz. Amikor a töltésekkel előtérük a folyót, a király árvágatra a parti gátat, és a Nilus vizét a két földhányás közé vezette. A rendkívül széles folyómederből szűk árokba özonló hullámok a torkolat téján, majd tovább, az árokban, új, mesterséges partiak között, hatalmas, fülsiketű zsigással hömpölyögtek lefelé, a lapály irányába, úgy hogy az izonyú zaj meszrci elhallatszott. A szüéneiek is felfigyeltek rá, sőt nemsokára már azt is látták, honnan származik. Most értegették csak meg, mikorra bajba jutottak, most vált világossá, hogy az építkezés a város elárasztását célozza. Menekülésre nem gondolhattak, a töltés, de fölgé a falakhoz folyton közelebb és közelebb hatoló viz minden utat elzárt elszük. Mivel a városban tartozkodás percről percre veszélyesbőnök rint, a lakosok nekiláttak, hogy a Lehetőséghöz képest környűsenek szorongatott helyzetükön. Először is betapasztották a városkapuk repedéseit kóccal és szurokkal. Azután, hogy az erődmények ellenállóképességet növeltek, a falak mellett földet, fát, köveket halmozak fel, kinek mi került a kezébe. Az egész lakosság lázasan dolgozott, még a gyerekek, a nők és az agastyánok is kivértek részüköt a közös munkából, mert az életveszély nem ismer különbözőt nem és kor között.

Az erejük teljében levő polgárok és katonák azt a fcladatot kapták, hogy fúrjanak egy keskeny, föld alatti alagutat a városból az ősi újratámadásokra. A munkához oly módon fogtak hozzá, hogy a fal közelében egy körülbelül öt ölyvi mély kutatásnak. A kút aljából kiindulva, folyaffennýel kezdték vajni a titkos folyosót, melynek a városfalak alatt egyenesen az ellenséges föltársok fel kellett vezetnie. Azokról, akik a folyosó legeléjén dolgoztak, a mögötük állók vettek ár a kivájt földet, hártaadrák a következőknak, és így tovább, a kút szájáig. A föld innen a város

egyk ősidoó óta körtekkel borított negyedébe került, ahol valóságos dombot emeltek belőle. Az alagútban az volt a céljuk, hogy a víznek lefolyási lehetőséget teremtsenek, ha netán túlélne a város falait. De bármennyire lelkesen dolgoztak, a veszély nagysága nőttön-nőtt, a föld alatti folyosó pedig távol állott a befejezéstől.

A Nilus víze nuár nemcsak a hosszú összekötőcsatornán folyt át, hanem beözönlött a város mellé épített körárokba, s a fal meg a sánc között fokozatosan minden talpatlannyi területet elárasztott. Sziiénét, ez a szárazföld belsejében elterülő város, sziget lett, falait körös-körül a Nilus hullámai ostromolták. A falak elinte, néhány órán keresztül ellenálltak. A víz szintjének folytonos emelkedésével azonban a rájuk nehezedő nyomás egyre fokozódott. Közben a nedvesség behatolt a nyári forrósgárfól kiszilkadt felülete termőföldbe, a repedésekben át elérte a mélyebb rétegeket, s álamosta a városfalak alapozását is. A ralaj hamarosan behorpadt az óriási súlytömeg alatt, és azokon a helyeken, ahol a meglazult föld lcsílyedt, vészjósítóan kezdetek inogni a falak, megmérgezködtek az ötrönnyök. A bennük elhelyezett katonáknak olyan érzések támadtak, mintha viharban hánynakoldó hajón imolyognának ...

Lassan leszűlt az este. Ekkor az egyik — két bánya között húzódó — falszakasz hirtelen beomlott. Szerencsére a megrongálódott rész magassága körülbelül öt könyökkel még mindig meghaladta a víz szintjét, s a hullámok nem csaphattak át felette. Mindamellett az árvíz közvetlen veszélye fenyegetett. A féldejmets csíjágot a város lakosai zűrzavaros jájkialtássokkal fogadták, melyek az ellenséges táborba is elhallatszottak. Színené polgárai kezükön az ég felé emelte urolsó reménységükön, az isteneikhez fohászkodtak segítségről, és könyörögtek Oroonda-tézenak, hogy bocsátózzék tárgyalásokba az ősi őp királyt. A kormányzó nem ellenkezett, kénytelen-kelletlen ó is beletörödött a sors akaratába. Csak az volt kérdéses, hogyan küldjön követeket az ellenséghöz a vízzel körülzárt városból.

A kényszerűség találékonnyá tette Oroondateszt. Irásba fogalta kéfesét, az egészet köre kötötte, s ezt egyik katonája partritával megkísérleke a középlütt hullámzó viziömegben túl, az erőp scergicz lóni. Csak hogy a küllönös követség nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert a lövés ereje nem volt elég nagy, a kő elmerült a habokban. Hába lövetett ki a kormányzó ugyanilyen tartalmú írásokat többször egymás után, az eredmény mit sem változott. Az ijászok és parityások jól tudták, hogy valamennyük élte a tért, de egytől egyig sikertelettel próbálkoztak, lövései nem jutottak el a célig. Végül a perzsák kinyíjtották karjukat az ellenség harcosai felé, akik a tőltesen álltak, és onnan, akárcsak egy színház nézőteréről figyelték az előképzeteket, már amennyire lehetett, értésekre adni a hiába kifizetett helyzetüket. Igy, számnalmat keltő mozdulataikkal igyekeztek, másra nyomtatva a célt, hogy a céltól távol tartani a falaktól. Az előzőök tüstent viszonoztak a kövédékeket. Mivel a perzsák szándékát nem értettek meg, pontosabban céloztak, és sikertlő is cgy-két, aztán minden több és több ellenséges harcost eltalálniuk. Néhányan közeliük súlyosan megsebesülve lebuktak a falkról, egyenest a várost körtülyverő vízterberbe. A szüncések továbbra is kíméltek ellenfeliket. Ők még mindig csupán arra törekedtek, hogy a kikötést megakadályozzák. Az előző különbözőnny vizszont egyre hevesebben végelékezett, és nyilván véres harc fejlődött volna ki, ha a város egyik köziszteletheben álló, idős polgára a falakra nem siet, hogy figyelmeztesse a harcosokat.

— Megbolondultatok! — kiáltotta. — A félelem teljesen elvette a józan eszeteiket! Eddig mást sem tettünk, csak könnyörögünk, és segítséget kértünk tőük! Miért üldözönk el őket most, amikor varakozásunk ellenére idejöttök? Lehet, hogy barátással érzülettel viseltetnek irántunk és békéjavaslatokkal érkeznek, hogy megmeneszük az elterítiket. Ha meg töriénetesen hadicselben föl a fejük, á kikötés után könnyen győzedelmeskedhetünk felettük. De egyébként is, mi hasznna lenne, ha végeznénk velük? Hiszen se szeri, se száma azoknak az ellen séges

közpén akadt dolguk! Az örökök újító, a háború, ezáltal is soha nem járott, egészben szokatlan helyzeter teremtett, bárkákat vezényelt az erődmények ellen, és gyalogos katonákat állított szembé a hajóscsapatokkal...

Az ostromlottakat illyen iszonyatos körfülmények között különben is rettegés és halálfelelem töltött el, s amikor észrevették, hogy a fegyvereseket szállító tiz bárka éppen a beomlott faléssel felé tart, megmentőketet támadóknak véltek. (Régi igazság, hogy végezetűben a legártalanabb dolog is gyantús és ijesztő.) Úgy celekedtek, mint az elkeseredett emberek, akit lemondtak ugyan az elterítőről, de nyereségeknek tekintenek minden perecet, amivel halálukat késleltehetik: egyszer csak elkezdték onnan rajú a nyílvesszőket és a parityáköveket. Nem volt céjük, hogy bákkit is megsebcsírsenek, mindenossze a hajókat szerettek volna távol tartani a falaktól. Az előzőök tüstent viszonoztak a kövédékeket. Mivel a perzsák szándékát nem értettek meg, pontosabban céloztak, és sikertlő is cgy-két, aztán minden több és több ellenséges harcost eltalálniuk. Néhányan közeliük súlyosan megsebesülve lebuktak a falkról, egyenest a várost körtülyverő vízterberbe. A szüncések továbbra is kíméltek ellenfeliket. Ők még minden csupán arra törekedtek, hogy a kikötést megakadályozzák. Az előző különbözőnny vizszont egyre hevesebben végelékezett, és nyilván véres harc fejlődött volna ki, ha a város egyik köziszteletheben álló, idős polgára a falakra nem siet, hogy figyelmeztesse a harcosokat.

— Megbolondultatok! — kiáltotta. — A félelem teljesen elvette a józan eszeteiket! Eddig mást sem tettünk, csak könnyörögünk, és segítséget kértünk tőük! Miért üldözönk el őket most, amikor varakozásunk ellenére idejöttök? Lehet, hogy barátással érzülettel viseltetnek irántunk és békéjavaslatokkal érkeznek, hogy megmeneszük az elterítiket. Ha meg töriénetesen hadicselben föl a fejük, á kikötés után könnyen győzedelmeskedhetünk felettük. De egyébként is, mi hasznna lenne, ha végeznénk velük? Hiszen se szeri, se száma azoknak az ellen séges

harcosoknak, akik szárazon és vízen ottromgyűrűbe fogják a várost. Inkább engedjük hajóikat a falakhoz, és tudakoljuk meg, mit akarnak!

Mindenki igazat adott neki, maga a kománzó is helyes volt.
A perza katonák nyomban visszahúzódtak a beomlott fal-szakaszról, ki erre, ki arra. Ott aztán nem lövöldöztek tovább, hanem nyugodtan álltak a helyükön. Mihelyt a két bátyát összekötő falreszlet elhípte lenedett, és a lakosok kendőt lobogtatva jelentek, hogy bátran közelíthetnek, az etiópok a fal mellé hajóztak, és a fedélzéről, mint valami szónoki emelvénnyel a következő szavakat intézték a figyelmesen hallgató szüleinökhez:

— Egybegyült perzsák és szüincí polgárok! Húdaszpész, akkor érte és nyugati etiópok királya, és immár a ti királyotok is, ért hozzá, hogyan kell törekvenni az ellensegret, de minden könnyűriletesen bánik az irlalomért esdeklőkkel. Az első bátor, a másikat emberséges cselekedetnek tartja; az előbbi hadvezéri körelesség, az utóbbi a lényből fakadó nemes gondolkodás jele. Elétek és halálosok most Húdaszpész kezében van. Miivel kérésssel fordultatok hozzá, még akár kímélni benneteket a háború szörnyű következményeitől, hiszen egyikről előtt sem lehet kétséges, hogy szörnyű sors várna őket. Még csak meg sem szabja, miféle feltételek mellett vett véget az ostronnak, amire olyan szívsorongva várak, hanem megengedi, hogy efelek ői határozzatok. Húdaszpész nem teszi zsarnokká a győzelmem, harag és gyűlölet nélküli dönt az emberek sorsáról.

A szüleiniek azt választották, hogy gyermekcikkkel és felcségtükkel együtt meghódolnak Húdaszpész előt, csalékéjük veltük terzséze szerint. Áradják a királynak varostatát is, csak maradjon épben. Ez azonban szinte reménytelennel, ha valamelyik isicn, vagy maga Húdaszpész súrgósen módot nem talál a megmentésére ...

Oroondatesz kijelentette, hogy lemond arról a két terüetről, mely a háborúnak oka és egyszersmind célja is volt: átengedi phillai várost és a smaragdbányákat. Csupán azt kéri, hogy er-

szakot ne alkalmazzanak veleszemben, és ne kelljen se neki, se a perza csapatoknak letenniük a fegyvert. Húdaszpész azzal bizonyítaná be a legvirágosabban emberséges érzületét, ha megengedné, hogy báratlanul elvonulhassanak Elephantinebe, anélkül hogy az etióp katonák kezeti emelének rajuk. Ami őrilleti, tökéletesen mindenügy, hogy elpusztul-e Szüleinében, vagy előre megnémenekül — később úgyis kivégezeti a perza király, mert cerbenhagyta a sereget. Sőt a kettő közül az utóbbi volna a rosszabbik eset, hiszen a város falai között a szokásos, minden napjai katonahállal várja, míg a királyi udvarban kegyetlen kínzásokra, rendkívül súlyos büntetésekre lehet elkészülni. Befejezéssel Oroondatesznek még egy kívánsága volt: végynéknél az egyik hajó fedélzetére két perza katonát. Ezeket — monda — Elephantinebe küldi, hogy megtudakolják, készek-e ott is letenni a fegyvert, mert ha igen, akkor maga is nyomban követi példájukat. Titkon azonban márasra gondolt.

A kihildöttek tudomásul vették az üzeneteket, és a két perzsával együtt visszahajóztak. Miután Húdaszpésznek szófól szóra beszámoltak az elhangzottaktól, a király jót nevett.

— Ennek az Oroondatesznek — mondta grúnyosan —, ugyancsak furcsa elköpzelései vannak! Egyenlő felként akar tárgyalni, mikor nem tölé, hanem másról függ, hogy meghal-e, vagy életben marad. Mindamellett — tette hozzá — nagy hiba lenne, ha egyetlen ember esztelenisége miatt ezreket hagynánk elpusztulni ...

Útnak creszette Oroondatesz két harcosát Elephantiné felé; azzal egyáltalán nem törődött, hogy a perzsák esetleg éppen ellenállásra buzdítják a város lakosait. Saját katonáinak azonnal megparancsolta, hogy a megbonniott Nilus-gátat záraják el, az összkiöccatorna töltését pedig ugyanakkor nyissák meg egy ponton. A rendelkezéssel az volt a célja, hogy megakadályozza a folyó hullámainak további bcáramlássát, és az árokban maradt vízmenetisége levezetése által mihamarabb felszabadítsa Szüleiné falait a rajuk nechező nyomás alól. Igy a város körül elterülő

földék is kiszikkadtak és járhatóvá váltak volna. A fel-
adat végrehajtásával megbízott katonák nem sokat dolgoztak,
mert röviddel azután, hogy megkapták a parancsot, belcsozin-
tött az este, majd az éjszaka: kényelenek voltak másnapra
halasztani a munkálataik befejezését.

Ezalatt az ostromlottak azon fáradoztak, hogy a rendelke-
zésükre álló eszközökkel segítsenek magukon. Bármiény ki-
láthatlanul látszott is minden erőfeszítésük, még minden
nem adta fel a reményt. Folytatták a föld alatti alagút fúrását,
s mikor szemmirétek alapján fellbecsültek a falaktól a töltésig
terjedő távolságot, majd mérőszalaggal lemértek a folyoso-
hosszát, és a két eredmény összehasonlították, kiderült, hogy
már egészén közel jutottak az etiópok földhányásához. A
másik csapat fáklyák fényével igyekezett helyreállítani a meg-
rongálódott falrészletet, ami nem is volt tilosan lehető
feladat, hiszen a falat alkotó kövek az összeomlás pillanatá-
ban befelé zuhantak.

A város lakosai azt gondolták, hogy egyelőre nincs mitől
tartaniuk. Az éjszakát mégsem tölhettek el zavarlanul: éj-
félájt hirtelen árszakadt az összeköröcsatorna töltése — ott,
ahol az est leszállta előtt az etiópok megbontották. (Ennek
több oka lehetett. Lengyelzsínűbb, hogy véletlenül lazán, le-
döngölétemi hagyásnak a töltést, a nedvesség átitatta, s ez
csuszamitást idézett elő; lehetséges az is, hogy az elkezdet
átvágás miatt a gát megnaradt földrétege könnyebben engedett
a víz nyomásának; hasonlóképpen lehetőséges, hogy a bontó-
munkálataik következében ezem a szakaszon alacsonyabbá vált
a töltés, mint másfelé, ezért a még egyre emelkedő víz az ej-
szaka folyamán kiutat talált a csatornából, és észrevételelül
addig-addig mélyítette a nyílt, még véglő teljesen átrötte
a rögtönzött földhányás falát. Vagy talán az istenek segítő
keze működtött köztük?) Akármily okozta is a gátszakadást, hatal-
mas zúgás és robaj támadt, dermedt féljelnet keltve az ostrom-
lókban és az ostromlottakban egyaránt. Senki sem sejtte,

mi történt, de az etiópok is, még a szüüneiek is arra gyanakod-
tak, hogy a városfalak és a város nagy része összeomlott. Az
etióp sereg teljes biztonságban értezte magát, a katonák nyu-
godtan folytatták éjszakai pihenésüket tovább, várva, hogy
reggel meg tudják, mi volt a zaj valódi oka. A város lakosai
ellenben mindenünnben a falakra rohantak, de mikor körös-
körül végigvizsgálták, a saját szemükkel győződhettek meg,
hogy az ó oldalukon nincsen semmi baj.

Mindkét fel az hitte, hogy a másikkal történt valami szeren-
csétlenség. Hajnalban aztán megoldódott a rejtelj: egyszerre
meglátták a töltésen keletkezett szakadást, és hogy a víz szintje
is erősen megsapsappant. Az utóbbit föleg az etiópok munkájának
volt köszönhető, akik időközben már betönték a Nilus árvá-
gott gátját. Először gerendákból összetáktolt zározsilipeket
eresztettek a nyílaspa. A zsilipeket kívülről hatalmas faton-
kükkel támaztorrák meg, majd a sokszor sürgő-forgó katona
tömítésül rösett és földet szórt közéjük a partrol és a hajókról.
Ilyen módon a víz a töltéseket a városfalaktól elválasztó té-
rén genitelen lepadt. Mindamellett sem az ostromló, sem az
ostromlott nem közelíthette meg a másikat, mert a város
környékét mely sártenger borította. Hába látszott a felszín
rövid idő múlán egész száraznak, alatta vastag iszapréteg
húzódott meg, s az embert és állatot egyaránt elnyelt volna,
ha rámereszkedik.

Igy telt el két-három nap. A szüüneiek kinyitották a város-
kapukat, az etiópok pedig a fegyvereket rakták halomba,
annak jeléül, hogy nincsenek ellenséges szándékaik. Tulajdon-
képpen fegyverszünetet uralkodott, bár nem érinkeztek egy-
massal. Még őrségről sem gondoskodott egyik fél sem, külö-
nösen a város lakosai, akik most ünnepre készülöttek: törté-
nesein az ostrom idejére esett az egyiptomiak legnagyobb
ünnepé, a Nilus-ünnep, melyet mindenig a nyári napforduló
tiján ilmek meg, amikor a folyó vize emelkedni kezd.
Erthető is, hogy az egyiptomiak számára a Nilus-ünnep ki-

váltásos helyet foglal el egyéb ünnepeik sorában. Szerintük isten a folyam, míg hozzá a leghatalmasabb isten, áfándékai — mondják a mélységes tisztelet hangján — az ég ajándékaival is vetekeznek. Hogy is ne, mikor szántóföldjeinket nincsen szültségiük a felhőkből vagy a levegőből Ichalló csapadékra, mert a Nilus évről évre, szabályos időközönként megröntözí őket! Ez a nép körében elterjedt vélemény. A Nilus isteni természetét arzáll szokrak magyarázní, hogy a halandók léte és élete a legfontosabb elemek — vagyis a nedves és a száraz — kapcsolatán alapult; a többi elem benne fog láthatik az előző kettőben, és éppen általuk juthat csak kifeljárásra. Márpedig — vonják le a következetet — a nedves elemet náluk a Nilus a szárazat földjeik jelentik. Az egyszerűbb embereket minden össze ennyiről világosítják fel. A vallás legmagasztosabb titkaiba beavatott egypromiaknak viszont azról tanítják, hogy a Föld tulajdonképpen Isziszcl, a Nilus Oszriszel azonos — vagyis a földi dolgokat istenekkel helyettesítik. Az istennő vágyakozik Oszirisz után, valahányszor távol van tőle; örül kettőjük együttlétének; megsirata Oszriszt, mikor eltűnik, Túphónot pedig gyűlöli, ádáz ellenségenek tarja. A természetudományok meg a teológia képselői a beavatlanok előtt nem fedik fel tanításaiak réjét tartalmát. Az ilyenek számára minden a mese, az elbeszélés köntösében mondanak el csupán, és egyediül azokat engedik az igazság fáklyáffonyánál a lényeg megisméréséig hatolini, akik kiérdelemlek, hogy a legszentebb titkok szemlélfü Iheszenek... De elég, az istenek bűnül ne róják fel szavaimat! Ezeket a magasztos tanokat áhítatos hallgatásba kell burkolunk. Folytatom hát a színeni események elbeszélését.

Megkezdődött a Nilus-támp, és a város lakossai szivvel-likékkel vettek részt az áldozatokon és a szertartásokon. Az izgalmas és fáradtnak ugyan alaposan megyötöttek őket, de arról azért nem feldeleztek el, hogy az istenség iránti kötlességeiknek erejükhez képest eleget tegyenek. Oroondatész

ellenben kívánta az éffét, s mihelyt Szítiéné polgárai az áldozati lakoma után álomba merültek, egész sergével együtter elvonult a városból.

Titkos parancsban már előzőleg meghagyta a perzsáknak, hogy mikor, melyik kapun kerestül kezdjék meg a kivonulást. Arra is felszólította a tizedeseket, hogy valamennyi lovat és málhásállatot hagyják a városban. Ezek csak akadályozzák volna a sereget az előrejárásban, sőt nyilogságuk könnyen elárulta volna az éjszakai hadmozdulatot. A katonáknak — fegyverein kívül — csupán egy-egy deszkával vagy lécdarabbal kellett felszerelkezniük az induláshoz. Mihelyt a parancsban megijelölt kapu mellett összegyűltek, Oroondatész utasítására a legelő álló szakaszok címberci leraktaik az iszapos talajra a vállukon cipelt deszkákat, s ezt a munkát a hátról előreadogatott darabokkal addig folytatták, míg valóságos hidat nem építettek. Ennek segítségével a sereg könnyen és gyorsan átvonult a ingoványos területen. Az ősiópok nem vettek észre semmit. Ilyesmire egyáltalában nem számítottak, és őrség felállása nélküli pihenések le. Elővigyázatlanságuk lehetővé tette Oroondatész számára, hogy erőltetett menetben, percnyi pihe-nőt sem engedélyezve, Elephantine vezetése sereget. Ott akadálytalánul bejutott a városba, mert két katonája, akiket Szítiénből előzőleg odaküldött, parancsához híven éjszakáról éjszakára leszérkezését, s amint a megbeszélt jelszó felhangzott, tüstént kinyitották a kapukat.

A szíeniéckirkadatkor vettek észre a perzsák szökcsét. Elcinte minden polgár csak arra figyelt fel, hogy a házaba beszállásolt katonáknak se hírc, se hanva. Ezt az üjságot rövidesen csoporthozba verődve tárgyalhatták, és végül, döntő bizonytékkel megpillantották az iszaptengeren átvezető deszka-utat is. A felfedezés szorongó tőletemmel töltötte el a város lakóit. Joggal tartottak tőle, hogy az ősiópok most még szigorúbban fogják megelőni magatartásukat, mint az ostrom kezdetén, hiszen lasszatra ók, a szíeniéck segíteték elő a perzsa

sereg elvonulását, vagyis rút hifláhásággal fizettek az etiópok jöindulatáért. Elhatározásuk hát, hogy a város egész népe az etiópok elő járul; záton körülhetnek a szívükben, ha behódolnak, és esküvel tanúsítják teljes ártatlanságukat. Rövidesen össze is verődtek a szíoniék, a legfiatalabbuktól a legidősebbekig, és megindult a menet. Elől a papok haladtak, magasra emelték istenek szobrát, akár a hírnökök a békés szándék jéét, a hírnöki botot. Utánuk léptekedtek a polgárok. Némelyik a könyörögés jellel lombos fásgát lengeték kezükben, mások égg gyertyát vagy fáklyát szorongattak. Így vonultak át a fapalkón az etióp sereg felé. Jelformán a közölkibék sem értek még, már is térdre borultak, és adott jelre valamennyien egy emberként kgyelmezt és kíméletet esdeklő ajkaiatlásokba törtek ki. Kisgyermekiket letették a földre, hogy a szemben álló katonákkban nagyobb szánakozást keltsenek, és hagytsk, hadd tipogenek kedvük szerint. Bíztak benne, hogy ezeknek az ártalan apróságoknak látrán lecsípölik az etiópok felháborodását. A kicsinyek, akiket a különös események amúgy is megriasztottak, otthagyták szüleiket vagy nevelőiket, és — talán hogy a mögöttük fellársant járványt veszékeléstől minél távolabbi kerüljenek — egyenest az etiópokhoz igyekeztek. Az egyik a földön mázzva, a másik csetlőborló lépésekkel közeledett, és közben olyan szivet tépően sírdogáltak vékony hangoskéjükön, mintha a sors mindegyikükből a könyörögés egy-egy élő szobrát mintázta volna meg . . .

Hüda szpész is szemtanúja volt a jelcmetnek. Mindjárt sejtette, hogy a szüneniek korábbi kéréséket akarják még nyomtatékosabban megújítani, és készek a feltétlen megadásra. Mégis elküldte horzájuk egyikemberét, hogy tudakozódjék a polgárok kívánságai felől, s azt is kérdezze meg, miért jöttek egyedül, miért nincsenek velük a perzsák is. A küldönc kérőscsire a város lakosai részletesen beszámoltak a perzsa seregszökösséiről. Ők azonban ebben egyáltalán nem hibásak — mond-

ták. Éppen egyik ősi ünnepüket tartották, és minden figyelmüket leköti az istenek tiszteletére rendezett sok áldozat és szertársás, az ünnepi lakoma után pedig valamennyien pihenne térték. Nem is vettek őszre semműt — erősöködtek —, de abban az esetben sem akadályozhatták volna meg a perzsák szökését, ha töriénetes tudnák a terükről, hiszen plazza kékkel vajmi keveset érhettek volna el állig felfegyverzett harcosok ellen.

Mikor a szüneniekkel tárgyaló hírnöki mindezt jelentette Hüda szpésznek, a király azonnal sejtette, hogy Oroondatesznek valami fontosztos rajtaüresben fő a feje — mint ahogy valóban így is volt. Kihallgatásra rendelte hit a város papjait, s hogy tekintélyt növelje, leborult a magukkal hozott isenszobrok előtt. Azén megkérdezte tőlük, vajon tudnak-e bővbbet a perzsák felől? Hová mehettek, kik a szövetségük, kiket szándékoznak megtámadni? A papok azt felelték, hogy nekik semmiről sincs biztos tudomásuk. Legfelsőbb gyanújuk, hogy a perzsa sereg Elephantinéba vonult, mert itt vonták össze a perzsa hadrőr zömét, többek között a vértes lovasságot is, Oroondatesz egyik legfelső reménységét.

A kihallgatás után a papok eszedezek Hüda szpésznek, hogy ne szítsa haragjával a város lakosait, és kitragassa meg, érzesse őrönhanák Szüünét. A király nem tartoja észszerűnek, hogy minden ártalmatlan megjelenéjük a városban, csupán két ujház fegyverzetű gyalogos századot meneszett a falak közé. Előbb meg akart győződni, nem forrál-e ellenc valamit a polgárság, másrészt az volt a terve, hogy ezek a katonaik, ha semmifele rendzavarásra nem kerül sor a szüneniek részéről, szükség esetén védelmezzeik is meg a várost. Aztán biztosító igéretekkel elbocsátotta a polgárokat, és gyorsan csatasorba rendezte sereget, hogy a támudó perzsák fogadhassa, vagy ha a támadás késik, ő csapjon le rájuk. Még be sem fejezte az összes előkészületeket, mikor lovásjáróról vágottatott hozzá. Jelentették, hogy a perzsák hadi rendben, csatára készben közelednek.

Oroondatesz annak idjén az egész persza sereg gyülekezési központjául Elephantinét jelölte ki. Ő maga, amint érteült az előzők váratlan betöréséről, kénytelen volt csekély haderővel Szíriából szinterni. Itt aztán ostrom alá fogtak, úgyhogy végül kegyelemért kellett folyamodnia Húdaszpészhez, aki ezt meg is ígérté neki. A kormányzó azonban viszonzásul rúthálatlansággal fizetett. Annak a két persza katonáinak, akit az előző bárkák fedélzeten kiküldött Szíriából, színleg megráncsolta, hogy érdékelődjék meg, milyen feltételek mellett köönének békét az Elephantinében állomásosó persza csapatok Húdaszpészsel. Válójában éppen az ellenkezőjét akarta kipuhatalni: vajon csatába hocsátkoznak-e az Elephantinébe összegyült hadak, ha ő el tud menekülni az ostromlott Szíriénből? Sikérült is végrehajtania becstelen szándékát, s mivel az elephantinci csapatokat teljes készültségen vitták, percnyi készdelem nélküli azonnal megindult velük. Gyors, meglepetésszerű támadással akarta kerohanii a készületlennék hitt ellen-séges sereget.

Oroondatesz csatarendbe állított hadoszlopai hamarosan feltiltak a távolban. Szemkápfáztató volt katonáinak díszes persza öltözéke, aranyozott és ezüstözött fegyverekkel csillagott az egész síkság. A felkelő nap sugarai szemben érték a közelzőket, és úgy tűnt, mintha magukból a fegyverekből áradna ez a messzire elható, vakító fény... A kormányzó seregenek jobbszármányát persza és mèd katonák alkották, ellen a néház fegyverzetű gyalogsággral. Az hajszok hátrabb kaptak helyet, mert védőfegyverek hiány csak a neház fegyverzetnek pajzsának fedezékcé mögött lőhettek biztonságosan. Az egyiptomi, a líbiai, és általában az összes szövetéges csapatok a bal-szármányra kerültek. Mellükjük lándzsásolakat és parityásokat osztottak be, aikincs Oroondatesz azt a feladatot szánta, hogy oldaltámadással boncsák meg az ellenség sorait. A kormányzó középütt vonult előre, tejes harci díszen, egy kaszászekrében. Kétfelől testőrség gyanánt egy-egy százd kísérte, előtte pedig

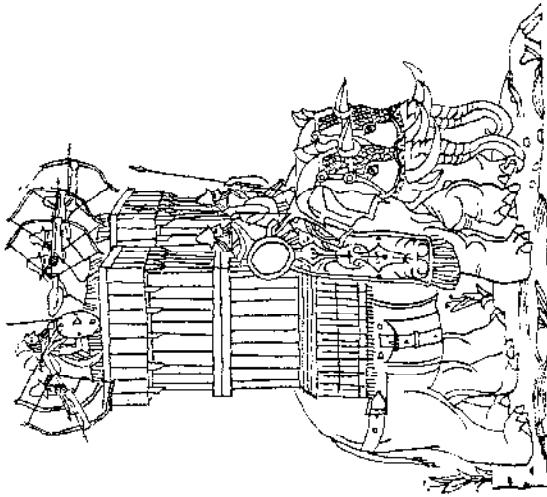
bizalmának legfőbb lettémenyese, a vétes lovasság haladt. Nélkülük Oroondatesz aligha vállalkozott volna az ütközetre. Nem is csoda, hiszen ez az alakulata perza hadsereg legvitézebb, legharmoniásabb fegyverezése, és minden mozgó, áttörhetően falként jár a sereg élén, valahányszor csatára kerül a sor.

A vétes lovasság csupa válogatott, kivételeles testi erejű harcosból áll, aikik egészen kifönléges fegyverzetet viselnek. Fejüket szoros, egyetlen darabból készített sisak fedи, mely oly híven utánozza az emberi arcot, akár az álarca. A sisak teljesen befedi viselője fejét, a feje bibhjától le a nyakáig, csak a szemek számára hagyta rája egy-egy lesőnyílást. Jobbjukban a szokásosnál hosszabb lándzsát tartanak, szabadon maradt bal kezük a gyepelő fogja. Oldalukon görbe szablya függ, mellük és egész testüköt véritetet borítja. A vért elkeszítésénél először is egy sereg négyzet alakú, körülbelül arasznyi hosszúságú és szélességű vas vagy bronzcimenzt kovácsolnak ki. Ezeket aztán egymás mellé helyezik, de olyan módon, hogy minden gyiklemcze széle rajta feküdik az előre, illetve mellette elhelyezett másik lemzen, az ismét a következőkön, és így tovább. Ha ez is megvan, akkor az érintkezési pontoknál szegcserekkel összetessítik a lemezeket. Ilyen módon tulajdonképpen pik-kelyekből álló ötönyt nyernek, mely kényelmesen simán a teste, minden oldalról fed, a végtagokat is beburkolja, és mivel nem merev, a szabad mozgást sem akadályozza meg. Ujjakat is készítenek rá, és a nyaktól térdig érő, zárt pikkelyzetet combmagasságban helyezik, hogy könnyen lehessen vele nyergébe szálni. Ezzel a vérttel szemben minden fegyver hatástan, viselőjét semmiféle sebesülés nem érheti. Még a lábzsáran sem, mert ott, lábfelől a térdig, a mellelvert egyenes folytatásával, lábverit vedi. Hasonló feliszereléssel látják el a lovakat is. A lovak lábat szintén lábverít burkolja, homlokverőjük van, mely egész fejüket befedi, hátukra pedig vaslemezekből összefűzött takaróborul. Ez mindenket oldalon a hasutig ér, és biztos védelmet nyújt testük számára, sőt elég hajlékony, hogy a vágában se

gátolja őket. Mikor a harcos már felültötte szorosan testhez simuló vétezetét, következik a lóra szállás. Mivel súlyos vörtei megrakadályozzák, hogy saját crejéből vesse nyeregbő magát, másoknak kell felscigetniük. Később, mindezt elérkezik az idő a támadásra, ez a mozgó szoborhoz hasonlatos, vasba öltözött katona megereszt a gyepplét, sarkantyúba kapja a lovát, és vágrában indul meg az ellenséges hadoszlopok felé. Röviden dírdaját vízzinteszen tarja, úgy, hogy a hegye messze előremered. A dárda középső része a ló nyakához van erősítve, és a nyelet az állat farán rögzítik, hogy bennic maradjon a megszérett ellenséges harcos testében. A lovasnak tehát kevés dolga akad. Voltaképpen csak a dőfés irányát kell megszabnia, mert ha elég erős iramra sarkallta paripáját, hogy minél nagyobb sebet ejthesen, akkor a dárda pusztán a hatalmas lendületről mindenben kereszthüthető, ami célebe kerül, és sokszor egyetlen szárassal felnyársal két ellenséges katonát is.

Ilyen hadrendben, vértes lovasságával az élen vezette seregtől Oroondatész az ellenség arcvonalá ellen. Csapatai háttal állandóan a folyóra támaszkodnak, hogy az erős számbeli fölénnyben levő etiópok esetleges bekerítő hadmozdulatait elkerülhessék. Ami Hüdaszpész illenti, az ellenfelek jobbszármányán felvonuló perzsákkal és mèdekkel a néhez fegyverzetű merői gyalogosokat állította szembé, ezek ugyanis mesterei voitak a közelharcnak. A tróglodürükra és a faléjtermő terület harcosaira, c kölönnyű fegyverzetű, rendkívül mozgékony, elsőrangban nyilazó katonáakra azt a feladatait róta, hogy nyugtalánitsák Oroondatész balzsármányát, a lánccsásokat és paritryásokat. Ő maga tornyos elefántjával a csatarend közepén helyezkedett el, mert tudomást szerzett arról, hogy a kormányzó sercégének derékát a perzsák bujszkesége, a vértes Jovasság alkotja. Az elefántok elő a nehéz fegyverzetű blennmüszeket és szereket csoportosította. Nekik egyébként egészen különleges szerepet szán az ütközetben.

Rövidesen mindenki oldalon magasba emelték a hadijelvé-

nyeket, s a perzsa trombiták harsogása, az etiőp dobok pergesé meghatározza a jelet a csata megkezdésére. Oroondatész hangsúlyos csatakáltással rohamának erjeje pedig felőrlődjék a hosszaszpész utasítására higgadt Jassúsgal, lépésben haladtak csuk előre, hogy az elefántok ne szakadjanak el az arcvonalról, az ellenleges lovasság rohamának erjeje pedig felőrlődjék a hosszú vágatában. A vértesek hamarosan hajítótávolságba értek, és jól látszott, hogy lovaikat megsarkantyúzva már az összecsapásra készülnek. Ebben a pillanatban a blennmüszek inkivánnyal indultak, hogy végrehajtsák Hüdaszpész parancsát: hátrahagyták a széretet az elefántok fedezésére és védelmére, kiválik az arcvonalból, és teljes erejükkel futni kezdték a vértesek felé. Kétségtelenül őrülségek tűnhetett, amit csináltak, hiszen

a szembeszállódó ellenstéges lovasok létszámban messze felül – műlták őket, és fegyverzetük is hasonlithatottanul jobb volt. A perzsák még sebesebb vágtára összökíték paripáikat. Kapva kaptak a blemmíszek „esztelen vakmerősgén”, s úgy vélekedtek, hogy ezt azonnal, mindenöt az ütközöt kezdetén ki kell használniuk.

Mikor a blemmíszek már annyira közel voltak a vértesekhez, hogy a lovasok lándzsái valamennyüket a fényársalás közvetlen veszélyével fenyegették, adott jelle hirtelen a földre vetteték magukat és a lovak alá bújat. Ott aztán olyasmit nőveltek, amiről nem is álmodott senki! Mir sem törödve a kockázattal, hogy a felettesük árrohogó paripák patfi a fejükre vagy a hátruktat taposhatják széjjel, feltérre ereszkeztek, s a lovak hasiba döftek kardjukat. Nagyon sok lovas ki is zuhant a nyeregből, mert a súlyosan megsérült állatok fajdalmukban nem engedelmeskedtek többé a záblának, és ledobják a hátról gázdajukat. A földre bukott vértesek faturskóként, telcetlenül heverték a porban, nem akadt senki, aki felségterte őket, a blemmízek pedig a vét hatadékán keresztül mindegyiknek a combjába márhitták kardjukat. Azok, aiknek lova súrtelen maradt, a szérek ellen vágtattak. Alig érték a közelükbe, a szérek nyomban visszahúzódtak az elefántok sorfala, mint valami elő fedezék mögé. Az elefántok mellett most iszonyú öldöklés keletkezett, s ebben a vértesek csaknem az utolsó szálig elpusztultak.

A lovak, amint megpillantották az elefántokat, iszonyatosan megrémülik a számukra teljesen ismretlen, otromba termetű állatoktól, visszafordultak, összetörölték, és egy csapásra megbontották a zárt csatarendet. Ekkor kezdtek nyilazni azok az etióp harcosok, aik az elefántok hátán, az odaszerejtő nyílban ülték. Mindgyik torony legényége hat főszóból állt, és kettő-kettő lőtt minden irányba, kivéve hátrafelc, ahol figyem akadt semmi dolguk. Fontosan céloztak, szakadatlan egymásutánban erettek nyívessőket az ellenségre, mintha

erődítmény falai mögött állnának. A perzsák már-már azt hitték, hogy beborult felettesük az őr, oly sűrűn záporoztak rájuk a lövedékek... Az etiópok elősorban a vértesek sisakjának szennyezlásait vettek célba. Az életre-halálra folyó harcban ugyanolyan nyugodtak maradtak, akár egy lövészversenyen, és csaknem valamennyi lövészük talált. A sebesültek irányt veszve sodródtak jobbra-balra társaik között, mialatt szemükön hosszú nádszálként meredt ki a belje fürdődt nyílvessző. Némelyek nem tudtak megfékezni paripajukat, és a várga lendületeiben akartatnak ellenére az elefántok mellé, sőt köze kerültek. Ott is puaszta csaknem mind. Egyeseket földre döntötték, és szérapostak az elefántok, a többieket meg a szérek és blemmísek koncolták fel, aik az elefántok háta mögül, mint valami leshelyről elő-ebtörték, hogy ügyes, jól irányított döfessel sebesítsek meg, vagy kézitusában vessek ki ellenfeliket a nyereghől. Egy-kető menekült csak meg épen, de még ezek is dolguk végezetlenül ügettek visszafelé. Az elefántokkal szemben csödöt mondott valamennyi fegyverük. Nem is csoda, hiszen az elefántokra is vasvirágzó illeszetterek a csatába indulás előtt. (Egyébként természetes vértük is van: durva, pikkelyszerű bőr borítja testiket, úgyhogy minden fegyver élle beletörök.)

Amint az életben maradt vértesek tömegesen mnichthi kerdeztek, szégyenszemre maga a komátrizó, Oroondatesz is orthagyra harcszekerét, felmagrott cgy niszai paripára, és szintén a futásban kerestet menedéket. Minderről a badszárnynon nem tudtak semmit. Az egyptomiak és libiaiak továbbra is igen elszántan harcoltak, s bár sokkal súlyosabbak voltak a veszteségek, mint Hildaszpész jobbszármányának, mégis rendületlenül álltak az ellenfél nyomását. Az ellenük harcoló etióp csapatok, a fahéjtermő vidék harcosai könnyen kerülhettek fölönybe, mert különös harcmódjukkal szemben a perzsák teljesen tehetetlennek bizonyultak. Mihelyt az ellensegéges gyalogos grahamra indult, az etiópok tüstént háránlói kezdekk, jó messze elszakad-

tak üldözöttől, de azért időkön hátra-hátrafordították őjüköt, futás közben sem hagyva abba a nyilazást. Ha emiatt az egyiptomi és libai csapatok visszahúzódtak, ők azonnal ellen-támadásba mentek át. Ilyenkor oldalról rohanákk meg az ellenséget: az egyik csoport parityáköveket szort feljük, a másik kicsi, kígyóméregbe mártott nyílvesszőkkel lőtte sorakat, melyek pillanatokon belül halált okoztak.

A fahajtermelő völcsök harcosai furesa módon nyilaznak; az ember el sem hinné, hogy nem árالماشان játékrol, hanem komoly dolgról van szó. Először is fejük köre fonott szalagot illesznek, és ebbe szürkálják bele körben a nyílvesszőket úgy, hogy tolluk a fejükhez simul, hegyük pedig sugárszerűen a levegőbe mered. Valahányszor csatara kerül a sor, tegez helyett innen veszik elő nyílvesszőket — jobban kezük ügyebe is estek — s a nyílvessző-koszonút fejükön tartva, csupasz testtel lönek az ellenségre, de előbb hatalmasat szökkelnek, majd összegörnyednek, akár a manók. Nyílvesszőik hegyéhez egyébként nincs szükségük vasra: kiveszik a kígyók gerinccsontjait, könyök hosszúságú egyenes pálcikákat készítenek belőlük, s ezek végét tűhegyesre csiszolják — vagyis minden nyílvessző egyetlen darabból áll. Valóságnál, hogy a kígyócsont neve magyarázza a nyil görög nevét is.

Az egyiptomiak egy ideig még álltak a harcot, és pajzsukat szorosan egymás melle illesztve, a nyílzápor előncére is kitartottak a helyükön. A bátorság vértükben van; sektsor hiú dicsőségragyból, minden alaposabb ok nélkül is fegyvert rábadnak, ezáltal még alighanem az is sartalita őket, hogy elkerüljék a gyáva katoniákat váró megszégyenítő bűnötéket. Rövidesen azonban elterjedt a hír, hogy a vérites lovasságot, a perzsa csapatok legfőbb erejét és reményiséget törekverte az etióp sereg. Azt is rebszegetik, hogy a kormányzó elmenekült, és hogy a méc és perzsa néhér fegyverzetű gyalogosok, akiket annyira egekig magasztalak, szintén nem valami vitázil harcoltak az ütközet során. Állítólag csak édeskevés

kárt okoztak a szemközt álló meroi csapattestnek, viszont annál többet sznevédtek el, és a megráradott vértesket követve, már ők is javában örönléken vissza... . Ezek a hírek megrítétek az egyiptomiak ellenállását. A balszárony is fejezett menekülés kezdődött.

Hüdaszpész megfigyelőhelyéről, az egyik elcsínt tornyából világosan láttá, hogy fényes győzelmet arattat. Nyomban küldöncöket meneszett üldözöző csapatai után azzal a parancsral, hogy hagyják ábia az öldöklést, és akit csak tudnak, elősorban magát Oroondatészét, elve fogják el, és vezessék elébe. Így is történt. Az etiópok balra kiterjesztések az arcvonalkat, ugyanakkor a hárssorokban álló harcosokat mindenkét oldalon az első sorba vezényelték, s két szárnyuk előrenyíltával teljesen bekerítettek az ellenstéges sereget. A perzsa hadoszlopok most már csak egy irányban háráthattak akadálytalanul: a Nilus felé. Ott a kőtsegbecsetten menekülő katonák, lovak és harcoszerek össztorlódtak, s a vad tolon-gásban sokan belezuhantrák a folyam vizeibe. Szörnyű áron kellett megtanulniuk a perzsáknak, hogy a kormányzó kárszatra ügyes haditervre valójában korántsem volt elégé átgondolt. Nem ők, hanem az etiópok látták hasznát: Oroondatész azért fordított hábat a Nilusnak, mert felt, hogy minđjárt a csata legeljén bekerítik, azzal viszont nem számolt, hogy így az esetleges menekülési lehetőségtől is megfosztja sereget.

Itt, a Nilus partja mentén esett fogásba — többekkel együtt — Oroondatész is. Éppen jókor, mert Akhaimenész, Kíubelézia, aki nemrég részletesen értesült a legutóbbi memphiszi eseményekről, a nagy kavarodáshban meg akarta ölni. Akhaimenész most már szánta-bánta, hogy befeketítette Arszakét, hiszen asszonya bűnösségeit tanúk húján nem igazolhatta többé — kardja azonban nem ejtett halásos sebet Oroondatészben. Ót magát azonnal elérte a bűntetés: egy etióp harcos leterítette nyíllával. A szemfilles katonára ugyanis ráismert a kormányzóra, parancs szerint igyekezett elve elfogni, s különben is

felláborodással töltötte el Akhaiménész elvereműit, orvgyilkos kifélelt. Határtalan aljasságnak tartotta, hogy valaki még az ellenseg elői menekülve is egy honfitársa életére tör, hogy még végeszésűben is szemlátomást hosszú forrál!

Az etióp karona rügtön Húdaszpész előt vezette a kormányzót. Oroondatész sok vért vesztett, alig állt a kábán, mire oda-jiuttak. Ennek láttán a király tüstény elől hívatta orvosait, és rátolvasásokkal megállíttatta a vérzést, mert feltett szándéká volt, hogy megmenti. Közben egyre bátorította foglyát:

— Ami csak tőlön függ, kedves barátom, mindenget megteszek, hogy élében maradj. Az ép és egészges ellenfél vitézséggel, a sebcsillón ellenben jötéteményekkel illik győzszelmeskedni. De mondд, miért viselkedté ilyen hitszegő módon?

— Ha veled szemben hitszegő voltam is — válaszolta a kormányzó —, az én uramhoz mindenescre hű maradtam.

— Csakholgy rajtaveszítel — vágtá rá Húdaszpész. — Most nincséle büntetést vársz tetteidér?

— Ugyanazt — mondta Oroondatész —, amit az én királyom szabna ki bármelyik hadvezéredre, ha a fogásban is rendiletenül hű marad hozzád.

— Akkor hát bizonyára megdicsérné és gazdagoni megajándékozva bocsátaná el — úgymond Húdaszpész —, feltéve, hogy igazán király, és nem holmi kényűr. Elégére az idegennek juttatott elismerés a saját alattvalóit is hasonló tettekre összönzi! Hanem az is bizonyos, hogy nemcsak a hűségedről kellene beszélhet, e különös ember. Ismerrд be, meggondolatlanul követт el, mikor vakmerően felvettek a harcot az én sok fizető főnyi sereggimmel!

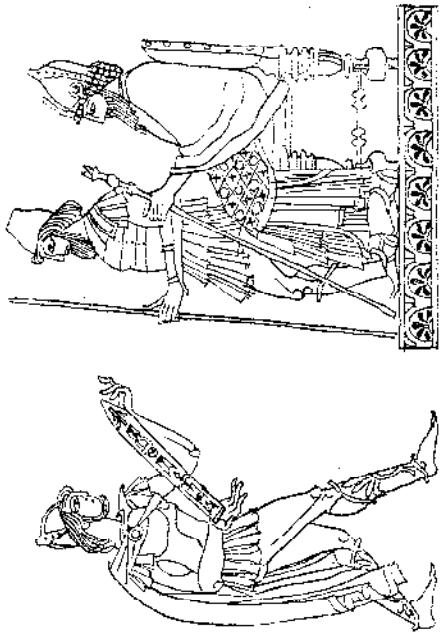
— Talán nem is annyira meggondolatlanról tettek — töprengett Oroondatész —, inkább azért, mert jó ismeret az uralkodóm. Sajnos, ő inkább a gyáva harcosok megbüntetésével, mint a bátrak megjutalmazásával tördök! Ez vitt rá, hogy a kockázatot válljam... Meg aztán a háború mindenig

bővelkedik várathat, csodával határos fordulatokban. Egyáltalán nem volt elközelhetetlen, hogy fényes győzelmet aratok. És ha nem — így számítottam —, lesz alapom és lehetségen a védekcézsre. Bízvást elmondhattam volna, hogy minden tőlem telhető meggetttem... .

Oroondatész válaszai kiclégszűtötték Húdaszpész. Szüűnébe vitte a kormányzót, és meghagyta az orvosoknak, hogy legjobb tudásuk szerint gondoskodjanak betegükrről. Nemcsakára — valógaott csapatai kíséretében — maga is bevonult a városba. A lakosság aprája-nagyja oldele özőnöött; koszoríkat és műszer virágokat szortak a bevonuló katonákra, s ujjongó győzeimi énekekkel köszöntötték a királyt. Mihelyt Húdaszpész, kocsi helyett egy elefánt hátan, a falak közé érkezett, első dolga volt, hogy áldozatokkal és szent szertartásokkal rója le haláját az istenek előtt. Azután kikérdezte a papokat a Nilus-tümpő eredetéről, és megkérte őket, mutassák meg a város összes nevezetességeit, érdekes látványainak.

A papok először egy kúthoz vezettek a királyt, mely a Nilus vizállásának mércésére szolgált. A kút fala ... memphiszi párfalhoz hasonlóan -- kocka alakú, csiszolt kövrelből készült. A Nilus áradását és apadását aszerint állapították meg a város lakosai, hogy milyen magasra emelkedett a folyamból a kútba átszivárgó víz szintje, az áradás, illetve apadás műrtékét pedig a vízzel fedett, illetve a vízből kilárszó bevágások száma jelzze. Megmutatták Húdaszpésznek a napórát is, melynek mutatói déltájt nem vették semmi árnyékot. Ném csoda, Sztiéné vidékén a nyári napforduló időszakában éppen függőlegesen esnek a napsugarak, ilyenkor minden tárgyat mindenirőnen egyformán ér a fény, tehát árnyék nem képződhet: a nap például a szíjénének kútfajában is a víz tükrének teljes felület megvilágította. Ezek a jelenségek nem voltak újjak és megelőzők a király számára, mert hasonlók az etiópiai Merőcban is előzér láthatott.

A papok lelkés szavakkal beszéltek az innepről, és egkig

magasztálták a Nilust. Egész Egyiptom Hőrosza és életadója a folyam — mondta —, Felső-Egyiptom megmentője. Alsó-Egyiptom atya és alkotója. Ő adja évenként a földet megtereményítéshez, szükséges íj iszapot — ezért is nevezik a fölyut görögül *neilisz-nék*, Nilusnak. Az évszakok változását is jelzi: ha megrárad, nyár van, ha visszahúzódik a medrébe, elérkezett az ósz, a tavasz pedig akkor készönt be, amikor partjai virágcsiztőtlenek, és a vizében elő krokodilusok lerakják tojásait. Söt a Nilus tulajdonképpen nem más, mint maga az év. Ezt már a neve is igazolja — bizonygatták a papok —, mert csak össze kell adni a nevét alkotó bennük görög szármártékét, épén háromszázháravon tönki, vagyis ugyanannyi, ahány napból áll az esztendő. Beszélni akartak a királynak többek között a Nilus jellemző növényeiről, virágairól és állatiáiról is, de Hüdaszpész felbeszakította őket:

— Ezekre inkább az etiópok lehetnek büszkék, nem az egyiptomiak. Elvégre a folyam, melyet ti isterenként tiszteletek, előlénycivel együtt Etiópiából hőmpolyög felétek. Íme, jogosan várja el tiszteleteteket hazáram, istencitek szíllőnyeja!

— Hiszen tiszteljük mi — mondta a papok —, már csak azért is, mert ő kioldott hozzáink téged, isteni megmentőnk! Hüdaszpész megijyezte, hogy a dicséretben sem helyes átlépni az illő mértéket, s azzal sátrába vonult. A nap hátrafelvő részét pihenésre fordította. Este azután lakomát rendezett, melyen az etiőp tisztikart és a város papjait látta vendégiül. Egyidejűleg egész szolgánelek is engedélyt adott a víg eszcmisszonra. A hozzávaló rengeteg marhát, birkaát, kecskét, disznót és bort részint ajándékba kapta a katonák, részint pénzért vitték a színenétekől. Másnap Hüdaszpész helyet foglalt emelvényre felállított trónszékén, és szétszózza alattvalói közt a kezükbe került málhásállatokat, lovakat, meg a csatárenél és a városban szerzet többi zsíkmányt, kinek-kinek tettei és érdemei szerint. Itt találkozott újra azzal a harcossal, aki elfogta Oroondatész.

— Kérj, amit akarsz! — biztatta Hüdaszpész.

— Nincs szükségem sciamire, kiralyom — valarolta a katonai. — minden vágyam teljesül, ha te magad is nekem ítéled ezt a kardhüvelyt. Oroondatészről vettetem el, amikor parancsolhoz híven megnéztem az életet.

E szavakkal felmelte a korimányzó drágakövekkel kirakott színarany kardhüvelyét. Vagyont érő remekmű volt! A körülállók közül sokan kiabálni is kezdetek, hogy ilyen királyhoz melró, gyönyörű darab nem kerülhet egyszerű közember birtokába. Hüdaszpész mosolyogva intette le őket:

— Még méltóbb hozzám, a királyhoz, hogy nagylelkűségem tiltogyan az ő sóvárságán. Ettől eltekintve, a hadi jog is megegedi a katonáknak, hogy foglyaikat kifosszák. Menjen hát békében, neki adom ezt a kardhüvelyt. Ha elrejt, beleegyezésem nélküli is könnyen megtarthatta volna!

Oroondatész legyőzje után azok a harcosok következtek, akik Theagenészt és Kharikleiat fogták el.

— Király — mondta —, mi nem aranyat és drágaköveket

zsákalmányoltunk. Ilyesmi halomszáma hever palotádban, és Etiópia földjén különben sincs nagy értéke. Mi egy görög testvérpárt hoztunk, egy fiatalembert és egy leányt. Termetve és szépségre rajad kívül sem vetekehet velük. Úgy gondoljuk, műltán váthatunk csecébe bőkezű ajándékot.

— Jó, hogy figyelmeztetök — szolt Hüdaszpész. — Annak idején annyi dolgom volt, hogy csak furólag látthattam őket. Síressen el valaki értük, és egnélval más vezesse ide a többi foglyot is!

A parancsot azonnal teljesítették. Nyomban elindult a városbeli egy futár, s a városháparnát hamarosan meg is érkezett a málhásosztagokhoz. Mikor közölte az őrökkel, hogy a király stirgősen látni óhajtja a foglyokat, az őrség tagjai tüstent útnak indították valamennyit. Theagenész és Kharikleia fagtagóra fogta az egyik kísérőt, hova mennek. A fel Görög származású harcos megnöndzia, hogy Hüdaszpész elé, mert a király szemlélt tart a hadifoglyok fölött. A két fiatal ez idáig mit sem tudott arról, hogy Hüdaszpész-e Etiópia uralkodója, vagy návalaki. Most neve hallatára örömidőben hangsos szóval nagasztálták a segítő isteneket. Aztán Theagenész szigva megkérdezte Kharikleiatról:

— Ugye, szerechnem, elárulod maid a királynak, kik vannakunk? Ne felejsd el, ö Hüdaszpész, akirol mindenig azt meséltem nekem, hogy az édesapád!

— Drága Thagenészem — válaszolt Kharikleia —, nagy dolgokhoz alapos előkészületre van szükség. Amit egyszer az ég már a kezdet kezdetén összeborított, az csak sokára oldódhat meg. Ilyen rége óta felcélcsébe mentült ügyet kiilönben sem tanácsos hirtelen napfénnyre hozni, félleg akkor, ha nincs jelen a dráma főszereplője. Ő idézte elő a bonyodalmat, órávár az is, hogy felismertem! Anyám, Perszimma — róla beszéltek — nincs itt, csak annyit tudunk róla, hogy az istenek akarataiból. — Igen, de megörökíthet, hogy fejlődoznak bennünket, mielőtt Perszimma találkoznánk — vettető közbé Thea-

genész —, vagy pedig elajándékonznak rabszolgámnak, és el sem jutunk Etiópiáig.

— Tévedsz — mondta Kharikleia. — Éppen ellenkezőleg! Gyakran hallhattad őrcincíről, hogy téged is engen is a merői istenek számára tartogatnak áldozatul. Nem kell hát attól feltünök, hogy elajándékonznak, vagy előbb áldoznak fel. Ünnepélyes ígérettel szenteket mindenkitől az isteneknek, és ezt az ígéretet a jámbor etiópok nem fogják megszenni... Nem, ne a túlkáradó örööm sugallatára haligassunk, ne fedjük fel könyvhíműen kilétkünköt! Senki sincs, aki szavaink igazságát tanúsírsa és megerősíse, akaratlanul is felingercbené, sőt jogos haragra lobbantanauk a hallgatóságot. Nem lenne csoda, ha a jelenlegi körtílmányek között üres feszegsémek és arcátlan vakmerőseknek tartanák vallomásunkat. Hogyis ne! Kétfogoly, akikre a szolgásors vár, előző egy hihetetlen, micsébe illesztőtényet, s meglepő fordulattal az uralkodó gyermekinek tünteti fel magát!

— És az ismertetőjeid? — ellenkezett tovább Theagenész. — Tudom, hogy megörökíted, a testeden hordozod minden. Azok nem igazolnák, hogy csalás és ferdítés nélküli, a színrizsza igazságot valljuk?

— Sajnos, az ismertetőjelek egyedi azokhoz szólnak, akit pályám mellé kineveztek és ismerik valamennyit. Olyan ember viszont, aki számára ismertetőjelein egytől egyig vagy legnagyobb részt idegenek, nem lát benük egyebet közönséges cézsereknel. És ha nyíltan viseliük a nyakláncot, még az is megheshetnék, hogy lopás meg rablás gyanújába keverdnék... De télelezziük fel, hogy Hüdaszpész emlékszik néhány darabra. Akkor is fennáll a nehézség: ki bizonyítja, hogy valóban Perszimnától kaptam, ki bizonyítja, hogy Perszimma az anyám, én pedig a leány? A felismertsének egyetlen eszközében van expán, Theagenészem: az anyai ösztön. Ez az ösztön — valami rejtelty rejtett rokonszeny hatására — már a legelső találkozásnál színevédelyes szeretetet fakaszt az édesanyában gyermeké

iránt. Semmi esetre sem szabad tehát kifeljteniük a számnásból, mert a többi ismertetőjelhitelét is ezak ez elrosít meg . . .

Idáig jutott a két fiatal a beszélgetésben, mikor megérkeztek a király clc. Mellérettük vezeték oda Bagrászt is. Amint Hüdaszpész megpillantotta őket, hirtelen felugrott trónszékekről, hangosan az istenekhez fohászkodott, majd gondolataiba merülve tilt le ismét. A körtölött álkó tisztek ijedtca tüdőközödtek, mi töriamt.

— Azt álmoodam — fordult feléjük Hüdaszpész . . . hogy a mai napon icányom születik, aki egyszerre ugyanolyan érett, gyönyörű teremtést sérdül, mint ez a görög leány itt. Nem sokat törödtem az egéssel, de most újra eszembe jutott, mert a fogoly szúz megszólalásig hasonlít átmon gyermekhez! Környezetének tagjai azt bizonygatrák, hogy nyilván a képzet működött közre, a léleknek az a képessége, mely gyakran a jövőt jelenti meg . . . A király egyelőre nem akart tovább foglalkozni álmaival, hanem megkérdezte a két fiatalt, hogy kicsodák és honnan származnak. Kharikleia hallgatott, csak Theagenész válaszolt a kérdésre. Megmondta, hogy testvérek, és Hellász földje a hazájuk.

— Dicsőség Hellasznak! — kiáltott fel Hüdaszpész. — Testvérek-lelekben kiváló sarijakat nevel, igazáni nemes és nagy-szerű áldozattal ajándékot azzal azzal írnem pünket! De valjon miért nem született álmomban fiam is? — szólt mosolyogva tisztejhez. — Ha egyszer ennek az ifjúnak, a leány testvérbátyjának az volt a sorsa, hogy ma megijenítik előttem, akkor — legalábbis szerintetek — őt is látnom kellett volna álmomban!

Kharikleia szegzte tekintetét, és görögül szóltotta meg ezt a nyelvet ugyanis az etiop bölcsék és királyok mind jói ismerik:

— Hát te, Icány, miért hallgarsz? Miért nem fedelsz kér-desemre?

— Tudom, hogy áldozatra szántok benünket — mondta

Kharikleia. — Nos, istencétek oltáránál majd feltárom, ki vagyok, és kik a szüleim.

— Hol vannak voltaképpen a szüleid?

— Itt — vágta rá Kharikleia — , és az áldozati szertartáson is feltétlenül jelen lesznek!

Hüdaszpész megnéz elnevezte magát.

— Ez az én alomadta leányom valóban álmmodik! Más-ként aligha képzelné, hogy a szilci Hellasz kellős közepéből egyszerre Meretben teremthetnek. De mindegy. Vezessétek el a két testvér, gondoskodjatok rólunk körültekintően és bőkezűen, hogy díszsére vállassanak áldozatunknak. És kicsoda a mellérettük álló férfi? Külsje herétre vall.

— Igen, herélt — erősítette meg az egyik szolgá. — Neve: Bagóasz. Orooudatesz legkeregtelből tiszviselője volt!

— Menjen Bagóasz is a testvérekkel — rendelkezett Hüdaszpész. — Nem áldozatnak jellőlöm ki, csupán azért küldöm velük, hogy az áldozatra szánt leányt őrizze. A leány tündök-lően szép, gondos felügyeletre van hét szüksége, hogy a gyózelmi ünnepség napjáig érinthetlen maradjon. A herélt pedig természeténél fogva félkülny, és mifosokat is megakadályoz annak elérésében, amitől őt megfosztotta a sors.

Ezután a király a sorban elebe lépő többi fogolyot is megszemélye és kihallgatta. Akiket a sors születések óta szolgásra rendelt, ajándékként szétosztotta katoniái között; a nemics szar-mazásokat szabaddon bocsátotta. Együtt kiválasztott a foglyok csapatából tíz leányt és tíz fiút, akik ifjúi szépségükkel kiemelkedtek társaik közül, és megparancsolta, hogy őket is vezessék el Theagenész és Kharikleia után. Rájuk hasonló vég vár, mint a két görögre. Mikor Hüdaszpész már az összes jelenlevő ügyes-bajos dolgában intézkedett, végzettil odahozatta hordágyon Oroondaászrt, és így szólt hozzá:

— Haborús célijaimat elértem. Philai városa és a smaragdbányák, melyek annak idején az ellensegkeskedést kiváltották, ismét az én femhatóságom alá kerültek. Nem akarok abba

a hibába esni, amihez annyi más uralkodó: nem élek vissza a győzelemmel, nem szándékomban, hogy birodalmam határait kapzsi módon mesze kiterjesszem. Etiópiát mindenig is a viz- és esek választották el Egyiptomról, és én nem lépem ril ezt az űsi, természetes határt. Mergszeretem mindazt, amitc sere-gemmel idejöttem, rehát a jog és igazság parancsnak engedel-meskedve hazaírunk. Te meg, ha felépülsz, vedd át tűra kor-mányzói tisztedet, és üzend meg a perzsa királynak, hogy testvére, Hüdaszpész, gyöződémleskedett ugyan a háború-ban, de saját elhatározásából nem nyúl hozzá egyetlen birtok-hoz sem. Újzend meg, hogy csak egy szavába kerül, boldo-gan lépek vele barátságra, ami az emberek legnagyobb kincse, viszont attól sem ijjedek meg, ha meging háborút indít. A szü-énéiek adóját pedig cennel bírj előengedem, és felszólírálak, hogy te se követeld tőlük.

Hüdaszpész szavait az egybegyült polgárok és katonák egér-verő ejenzéssel és tapasztalattal fogadták. Oroondatasz előre-nyújtotta, majd összekihúcsolta két kezét, és hódolata jelenül le-borult a király előtt — bár a tiszteletadásnak ez a módja idegen uralkodókkal szemben szokatlan a perzsákban. Aztán így szólt:

— Harcosok és polgárok! Nem hiszem, hogy megszegem hazám szokásait, ha királyul ismerem el azz a férfiút, aki kor-mányzói méltósággal ajándékozott meg, nem hiszem, hogy vénnek a törvénylek ellen, mikor hódolattal köszöntöm a leg-igazságosabb embert. Hüdaszpésznek hatalmában állott volna, hogy megöljön, de emberséges jóindulatból meghagyta el-elemenet. Rabszolgájával tehetett volna, és meghagyott kormány-zónak. Jótéteményeiről hálából ünneplésen megigértem: ha élhetek maradok, azon fogok munkálkozni, hogy Etiópia és Perzsia háborútlanul, békében és barátságban élhessen idő-tlen időkig, és végrehajtom a szüénfelekre vonatkozó határozo-tot is. Ha pedig valami bajom történe, az istenek fizessék vissza Hüdaszpésznek, családjának és nemzettségének azt a sok-jót, amivel elhalmozott!